

O učlovečenju (1, 4, 54)

Atanazij Aleksandrijski († 373) je kot ena izmed največjih osebnosti krščanske antike pustil globoko sled tako v konkretnem cerkvenem življenju kot v razvoju teologije in dogem. Postal je ikona boja zoper arianizem, s katerim se je spopadel že kot mlad diakon, ko je sodeloval na nicejskem koncilu leta 325, potem pa je v svojem življenju kar petkrat trpel izgnanstvo s svojega škofovskega sedeža v Aleksandriji.

Njegovo delo *O učlovečenju* (*De incarnatione*) je eden njegovih najlepših traktatov, obenem pa velja skupaj s spisom *Zoper pogane* (*Contra gentiles*) za njegovo najzgodnejše delo, ki naj bi bilo napisano okrog leta 318, torej še pred velikim razmahom arijanske kontroverze. Delo, ki ga je Atanazij napisal v začetku svojih 20 let, še kot mlad teolog in tajnik aleksandrijskega nadškofa Aleksandra, še ne nosi odmevov na misel aleksandrijskega duhovnika Arija, ki je nekaj let pozneje odjeknila tako močno, da je bilo z njo zaznamovano celotno 4. stoletje. Spis *O učlovečenju* lahko umestimo v širšo aleksandrijsko teološko tradicijo, na katero je temeljno vplival Origen, vendar se Atanazij skrbno brani pred zapadanjem v Origenova mejna oz. skrajna vprašanja in tako ostaja »pravoveren«. Iz dela veje poznavanje različnih filozofski šol, predvsem neoplatonizma.

V uvodu (*De inc.* 1) avtor pojasni, da od klasičnih apologetskih tem traktata *Contra gentiles* prehaja h govoru o učlovečenju Besede, kjer bo seveda znova igralo pomembno vlogo nasprotovanje poganskim prepričanjem, saj je bilo treba poganskim sodobnikom utemeljiti, kako je lahko smiselna vera v Logos, ki se poniža in postane človek. Pri tem ne gre brez razmisleka o stvarjenju, saj je z Besedo, z Logosom kot takim, Oče sploh ustvaril svet in tako za odrešenje vsega ustvarjenega ne more uporabiti drugega.

V 4. poglavju je ta tesna povezanost med (človekovo) ustvarjenostjo in Božjim utelešenjem še močnejše poudarjena. Kakor je bil človek po Besedi iz nebivanja poklican v bivanje in je prejel milost Božjega življenja, tako je zaradi ene same napake, zaradi katere je izgubil to življenje, spet doživel pokvarjenost in svet sta napolnila greh in nesreča.

Prevod prinaša še 54. poglavje, ki se smiselno nanaša na 4., saj v njem srečamo slavno maksimo o pobožanstvenju človeka: »Kajti postal je človek, da bi mi postali Bog.« (*De inc.* 54.3) Na tej premisi je vzhodna krščanska teologija razvila veliko bolj pozitivno antropologijo, saj človeku ni obljubljena zgolj vrnitev v rajsko stanje, ampak mu je s Kristusovim učlovečenjem – in vsem njegovim odrešilnim delom – ponujena možnost vstopa v Božje življenje, kar pomeni zaživeti na Božji način. S tem Atanazij pravzaprav povzema svoje celotno delo in posledično celotno Kristusovo odrešilno delo: v Aleksandričevi misli je ključen poudarek na tem, da se je Kristus, Božji Logos, učlovečil zaradi nas.

Prevod je narejen na podlagi grške kritične izdaje: Kannengiesser, C., ur. 2000. *Athanase d'Alexandrie: Sur l'Incarnation du Verbe*. 4. natis. Sources chrétiennes 199. Pariz: Les Éditions du Cerf.

1.

1. V tem, kar je bilo pred tem, smo izluščili in med mnogimi točkami nekaj izbrali zadosten opis zablude poganov glede malikov in poganškega čaščenja ter kako so si jih prvotno izmislili, saj so si namreč ljudje iz hudobije sami izmislili čaščenje malikov; in po Božji milosti smo nekoliko opazili tudi bogstvenost Očetovega Logosa ter njegovo splošno previdnost in moč ter to, da dobri Oče po njem ureja vse stvari in da se vse stvari po njem gibljejo ter v njemu prejemajo življenje.¹ Zdaj, blagoslovljeni in resnični Kristusov ljubitelj, sledimo veri naše religije in predstavimo tudi to, kar se nanaša na učlovečenje Logosa, in na njegovo bogstveno pojavitev med nami, ki se ji Judje posmehujejo in se iz nje Grki norčujejo,² mi pa jo častimo, da bi se tvoja pobožnost do Logosa še bolj povečala in pomnožila spričo na videz nizkega položaja Logosa.

2. Kajti bolj ko je med neverujočimi zasmehovan, bolj priča o svojem bogstvu; ker ne le da sam kaže kot mogoče to, kar ljudje zmotno mislijo, da je nemogoče, ampak to, kar ljudje zasmehujejo kot nespodobno, po svoji dobroti oblači v navideznost. To, čemur se ljudje v svoji domišljavi modrosti smejiijo kot zgolj človeškemu, po svoji moči kaže kot bogstveno. S svojim domnevnim ponižanjem, s križem, si podreja privide malikov. Tiste, ki se norčujejo in ne verjamejo, skrivoma pridobiva za priznanje svojega bogstva in moči.

3. Toda za obravnavo te teme je treba spomniti na to, kar je bilo prej povedano: da bi lahko spoznal vzrok telesne pojavitve Očetovega tako vzvišenega in tako velikega Logosa in da ne bi mislil, kako je posledica njegove lastne narave, da je Odrešenik nosil telo, marveč da se je, ker je po naravi breztelesen in od začetka Logos, zaradi ljubeznivosti in dobrote svojega Očeta vendarle razodel v človeškem telesu zaradi našega odrešenja.

4. Zato je primerno, da obravnavo te teme začnemo s tem, da spregovorimo o stvarjenju vesolja in o Bogu, njegovem Umetniku, da

bi tako lahko ustrezno spoznali, da je bila prenova stvarstva delo istega Logosa, ki ga je ustvaril na začetku. Ne bo se namreč zdelo neskladno, da je Oče odrešenje ustvarjenega opravil v tistem, po katerem jo je ustvaril.

4.

1. Morda se sprašuješ, iz kakšnega možnega razloga, ko smo predlagali, da govorimo o utelešenju Logosa, zdaj obravnavamo izvor človeštva. Toda tudi to pravilno spada k cilju naše obravnave.

2. Ko namreč govorimo o pojavitvi Odrešenika med nami, moramo nujno govoriti tudi o izvoru ljudi, da boš vedel, da smo mi razlog [*prophasis*] njegovega spusta in da je naš prestopek priklical človekoljubje Logosa, da je Gospod tako pohitel na pomoč in se pojavil med ljudmi.

3. Mi smo bili vzrok [*hypothesis*] njegovega utelešenja in zaradi našega odrešenja je ravnal tako človekoljubno, da se je pojavil in rodil celo v človeškem telesu.

4. Tako je torej Bog ustvaril človeka in hotel, da bi ostal v nepropadljivosti. Toda ljudje,³ ki so prezrli in zavrgli zrenje Boga ter si sami izmislili in predstavljali zlo (kot je bilo rečeno v prejšnjem traktatu),⁴ so prejeli obsodbo smrti, ki jim je grozila. Od tedaj niso več ostali takšni, kot so bili ustvarjeni, ampak so se kvarili po svojih zamislih – in smrt je imela nad njimi oblast kot kralj. Prestopek zapovedi jih je namreč vračal v njihovo naravno stanje, tako da so, kakor so imeli svoje bistvo iz nič, kot je bilo mogoče pričakovati, sčasoma utrpeli izničenje.⁵

5. Če so bili namreč iz nekdanjega običajnega stanja neobstoja poklicani v bivanje po prisotnosti in človekoljubju Logosa, je naravno sledilo, da so bili ljudje, ko so izgubili spoznanje Boga in se obrnili nazaj k temu, kar ni – kajti kar je zlo, ni, kar je dobro, pa je –, večno oropani celo biti, saj svoje bivanje črpajo od Boga, ki je.⁶ To pomeni, da ko enkrat razpadeš, ostaneš v smrti in v uničenju.

6. Človek je namreč po naravi umrljiv, ker je narejen iz tega, česar ni. Toda zaradi svoje podobnosti z Njim,⁷ ki je – in če bi to podobnost še vedno ohranil tako, da bi ga ohranjal v svojem spoznanju –, bi zadržal svojo naravno smrtnost in ostal nepropadljiv, kot pravi Modrost: *Izpolnjevanje postav jamči nepropadljivost.*⁸ Ko pa bi bil nepropadljiv, bi odslej živel kot Bog, v skladu s tem, kar pravi Sveto pismo: *Jaz pa sem rekel: Bogovi ste; toda umirate kot ljudje in padate kot eden od voditeljev.*⁹

54.

1. Če bi človek hotel videti Boga, ki je po naravi neviden in se ga sploh ne more videti, ga lahko dojame in spozna iz njegovih del. Tako naj tisti, ki ne more videti Kristusa s svojim razumom, njega dojame vsaj po delih njegovega telesa in preizkusi, ali so to človeška dela ali Božja dela.

2. In če so človeška, naj se posmehuje. Če pa niso človeška, ampak Božja, naj to spozna in naj se ne smeje temu, kar ni razlog za posmeh, ampak naj se raje čudi, da so se nam s tako običajnim sredstvom pokazale božanske stvari in da je nesmrtnost preko smrti dosegla vse ter da je bilo z učlovečenjem Besede dano spoznanje splošne Previdnosti in njenega Dajalec in Umetnika, same Božje Besede.

3. Kajti postal je človek, da bi mi postali Bog [*theopoiēthōmen*]; in razodel se je preko telesa, da bi mi dobili predstavo o nevidnem Očetu; in prenašal je človeško predrznost, da bi mi podedovali nesmrtnost.¹⁰ Kajti medtem ko sam ni bil na noben način prizadet, saj je bil nedotakljiv in nepropadljiv ter sam Beseda [*Autologos*] in Bog, je ljudi, ki so bili podvrženi

trpljenju in zaradi katerih je vse to prenašal, ohranil in zaščitil v svoji nedotakljivosti [*apatheia*].

4. Z eno besedo, Odrešenikovi dosežki, ki so posledica tega, da je postal človek, so taki in tolikšni, da bi jih, če bi jih kdo hotel naštet, lahko primerjali z ljudmi, ki gledajo v širino morja in želijo prešteti njegove valove. Kakor namreč z očmi ni mogoče zajeti vseh valov, saj tisti, ki se približujejo, ovirajo čut tistega, ki to poskuša; tako je za tistega, ki bi rad zajel vse Kristusove dosežke v telesu, nemogoče zajeti vse, tudi če jih prešteje, saj je tistih, ki presegajo njegovo misel, več kot tistih, za katere misli, da jih je zajel.

5. Bolje je torej, da si ne prizadevamo govoriti o celoti, kjer ne moremo biti pravični niti do enega dela, ampak po tem, ko omenimo enega, pustimo celoto, da jo občudujete. Kajti vse je enako čudovito, in kamor koli človek obrne pogled, lahko na tisti strani zagleda bogstvo Besede in ga prevzame izredno veliko strahospoštovanje.

Prevedel: Jan Dominik Bogataj OFM

¹ Prim. Apd 17,28.

² Prim. 1 Kor 1,22.

³ Atanazij raje govori na splošno o ljudeh, kot pa o Adamu, čeprav evocira prva poglavje Prve Mojzesove knjige.

⁴ Prim. Atanazij, *Contra gentiles* 3 (PG 25,8sl.). Ljudje so si sami izmislili in predstavljali zlo v skladu z Origenovim razlikovanjem med *logismoi* in *epinoiai*.

⁵ V metafizičnem smislu se skvarjenost oz. smrtnost odvijja skozi celotno življenje.

⁶ Prim. Plotin, *Eneade* 1.8.3; 2 Mz 3,14.

⁷ Prim. 1 Mz 1,26-27.

⁸ Mdr 6,18.

⁹ Ps 82(81),6-7.

¹⁰ Tri trditve delujejo kot povzetek celotnega Atanazijevega dela *O učlovečenju*.